

[Zij de cobra? Wij de adder; introductie en eerste hoofdstuk]

Ben even op safari

Hou je van de natuur en van wilde dieren? Dan moet je op safari naar Afrika. Zebra's, leeuwen en olifanten heb je natuurlijk al vaker in een film gezien. Of in een dierentuin. Maar het is wel even wat anders om ze in het wild te kunnen bekijken. Als je een keer gezien hebt hoe een cheeta een gazelle te pakken krijgt, vergeet je dat je leven niet meer.

Varen en duiken

Of hou je meer van water? Dan moet je echt een keer naar Zuid-Amerika. Met een bootje tussen de kaaimannen. Dat is super om een keer mee te maken. Maar misschien nog wel het mooiste is een duik bij een koraalrif. Kleurige vissen, zeeschildpadden, barracuda's – je weet niet wat je ziet. Een natuurfilm in 3D.

Safari op de savanne, een expeditie in een tropisch moeras, duiken bij een koraalrif. Dat is fantastisch. Maar je hebt het vast nog nooit gedaan. Het is duur en een heel gedoe om er te komen. Zelfs de meeste volwassenen komen er nooit aan toe. Ook zij houden het dus maar bij de tv of een dvd als ze een keer spannende natuur willen zien.

Pinguïns in de polder

Dan nu het goede nieuws: ook in Nederland en België kun je op safari! Ook bij ons kun je op kano-expeditie! En je – ja, jij – kunt in ons eigen land door een duikbril vissen bewonderen. Je wist het vast nog niet, maar ook in ons land komen dieren als cobra's, pinguïns en barracuda's voor. Ze zien er alleen anders uit. En ze heten ook anders, in dit geval: adder, fuut en snoek.

Oké, een adder is geen cobra, een fuut is geen pinguïn en een snoek is geen barracuda. Maar ze hebben heel wat meer overeenkomsten dan je dacht. In hoe ze doen en hoe ze eruitzien. Soms zijn ze een maatje kleiner, soms iets minder kleurig. Maar zelfs dat valt wel mee. Er is in elk geval even veel over te vertellen als over de dieren van ver weg.

Weten en ontdekken

Wat altijd en overal geldt is dit: hoe meer je over de natuur weet, hoe leuker het wordt. Het begint al met weten hoe de dieren heten. Het is leuk om een bekende tegen te komen op straat, maar dat geldt ook voor de natuur. En hoe meer dieren je kent en hoe meer je over ze weet, hoe meer je ook gaat ontdekken. Als je weet hoe een dier zich in de natuur gedraagt, is het leuk om dat eens in het echt te zien. En vervolgens is het nog leuker als dat dier net weer wat anders doet dan je verwachtte.

Dit boek helpt je op weg in de natuur. Het gaat over dieren van ver, maar vooral over dieren van dichtbij. Je zult al snel merken dat ze eigenlijk niet zo veel van elkaar verschillen. Blader dus maar snel door en ontmoet de eerste dieren. Wie weet zie je een daarvan binnenkort wel in het echt. Goeie reis en veel plezier!

**

Zij de cobra?

Gifslangen zijn griezels. En de grootste griezels is dan natuurlijk de koningscobra: met vijf meter is dat de langste gifslang ter wereld. In zijn bek heeft hij een stel holle tanden. Hapt hij daarmee, dan spuit er vanzelf een straal gif in de wond. De koningscobra krijgt met één hap een olifant plat. Maar dat doet hij zelden, want die krijgt hij toch niet door zijn keel. Hij jaagt vooral op... andere slangen! In ons land heb je natuurlijk geen giftige slangen. **Of toch wel?**

**

Wij de adder!

Een gifslang in Nederland? Ja, twee soorten zelfs. Nou stelt het gif van de eerste – de ringslang – weinig voor. Bovendien zitten zijn giftanden achter in zijn bek; die zullen zich alleen in een kikker boren die al half in zijn keel zit. Maar die andere – de adder – heeft echte uitklapbare giftanden, vooraan in zijn bek. Een muis overleeft zijn beet nooit, een mens bijna altijd. Ja, bijna. Het kán wel eens mis gaan. Dus als je hem een keer tegenkomt: goed kijken (hij is bloedmooi), **maar wel afblijven!**

*

Strak in het pak

Net als alle slangen zit de adder strak in zijn schubbige vel. Net als bij mensen kan de huidskleur nogal verschillen per woonplek. Maar anders dan bij mensen vind je adders met een zwarte huid vooral in het hoge Noorden. Op zich is dat wel logisch, want zwart warmt sneller op in de zon en in het noorden komt dat goed van pas. Ook anders dan bij mensen: de mannen hebben een andere huidskleur dan de vrouwen. Bij de standaardadder zijn de mannen lichtgrijs en de vrouwen lichtbruin. Het mooiste is natuurlijk die donkere zigzag op de rug. Bij de vrouwen is die donkerbruin, bij de mannen zwart. Maar bij egaal zwarte noorderlingen zie je de zigzagtekening natuurlijk niet.

*

Omkleden

Adders barsten een paar keer per jaar uit hun vel. De doorzichtige buitenlaag wordt afgedankt en er komt een glanzend nieuw pak tevoorschijn. Dat omkleden is nogal een gebeurtenis. De adder trekt er een paar dagen voor uit. Dat het begint zie je het eerst aan zijn ogen: die worden troebel. Vlak voor de vervelling worden ze weer helder en dan scheurt de huid open. Eerst bij de mondhoeken. Dan

schuurt de adder net zolang langs een tak of kei tot het vel binnenstebuiten is gekeerd. Zo stroopt hij zijn oude huid af, als een strakke kous.

*

Ruiken met je tong

Een adder steekt zijn tong steeds in en uit. Hij vangt er geuren mee uit de lucht en brengt die naar twee putjes in zijn gehemelte. Dat ruiken-proeven werkt super. De slang kan er ook goed de richting van de geur mee bepalen. Dat doet hij door de sterkte van de geur op de linker en rechter tongpunt te vergelijken.

*

Adderbeet

Een adderbeet is geen pretje. De plek van de beet wordt dik en doet erg veel pijn, je wordt misselijk en je kunt flauwvallen. Gelukkig komt het maar zelden voor. Dat komt natuurlijk doordat de adder zeldzaam is en in gebieden leeft waar niet veel mensen lopen. Maar het komt vooral doordat de schuwe adder uit zichzelf nooit een mens zal aanvallen. Bijten doet hij alleen als je hem pakt of op hem stapt.

*

Zonnen

Slangen kunnen hun lichaam niet zo goed warm houden als wij. Ze hebben er de zon voor nodig. Vooral 's ochtends liggen ze dan ook graag te zonnen. Pas als hun lijf op temperatuur is, kunnen ze goed jagen. Een zwanger vrouwtje heeft de warmte nodig om de jongen in haar buik te laten groeien. Zwangere addervrouwen zonnen daarom vaak.

*

Kikker in zijn keel

Slangen hebben geen snijtanden en geen kiezen. Ze moeten hun prooi heel doorslikken. Een adder is niet erg groot en dus zijn z'n prooien dat ook niet. Hij eet vooral muizen, soms een kikker of hagedis en een enkele keer een vogeltje. Groter past niet door zijn keelgat.

*

Zuinige jager

In andere landen heb je slangen die achter hun prooi aanjagen. De zwarte mamba bijvoorbeeld. De adder is zuiniger met energie. Hij wacht tot er een hapje binnen bereik komt en dan hapt hij razendsnel toe. Vaak laat hij direct weer los om zijn kostbare tanden te sparen. Het gif doet zijn werk toch wel en hij hoeft daarna alleen maar het geurspoor te volgen.

*

Vasten

Een adder kan lang zonder eten. Dat komt vooral doordat hij zijn lichaam niet zelf warm stookt, zoals een zoogdier of vogel. In de zomer blijft een adder warm op zonne-energie, in de winter koelt hij af en gaat op de spaarstand. Als het moet houdt hij het meer dan een jaar zonder eten uit.

*

Vechtdans

In de paartijd – het voorjaar – komt het vaak voor dat twee mannetjes een oogje op één vrouwtje hebben. Dan wordt het knokken. Je zou denken: giftanden in de aanslag. Maar dat is tegen de spelregels. Bij een adderduel is de regel: bek dicht en duwen. En wie de kop van zijn tegenstander tegen de grond krijgt, is de winnaar. Als je geen armen hebt, is dat best lastig. Maar in plaats van onhandig geklungel wordt het een sierlijke dans.

*

Zwanger

In elk schoolboek staat het: slangen leggen eieren. Maar adders lezen geen boeken. De moeder houdt de eieren en jongen na de paring in haar buik. Dat is veilig en heeft nóg een voordeel: de zwangere moeder kan naar een zonnig plekje kruipen om zichzelf en de groeiende jongen op te warmen. Een nadeel van die volle buik is dat er geen eten meer bij past. Zolang ze zwanger is, krijgt een addervrouwtje dus geen hap door haar keel.

*

Moeilijke jeugd

Een pasgeboren addertje is ongeveer zo groot als een potlood. Wel een stuk soepeler natuurlijk, en kruipen kan hij direct. Zijn moeder heeft hij verder niet meer nodig. Al na een paar dagen krijgt hij zijn eerste nieuwe vel en na drie tot vier jaar is hij volwassen. Maar de meeste addertjes worden voor hun eerste verjaardag door een roofvogel, kraai, bunzing of ander dier gepakt.

*

Slangensoorten

Op de hele wereld kruipen ruim 3500 soorten slangen rond. Daarvan komen er drie in ons land voor:

1 de adder

2 de gladde slang

3 de ringslang

*

Wie is wie?

De ringslang is met zijn zwart-gele kraag goed te herkennen. Maar de adder en de gladde slang kun je wel verwarren. Ze komen allebei op de hei voor, dus je zou ze best naast elkaar kunnen zien. Alleen gebeurt dat nooit. De gladde slang laat zich nog minder vaak zien dan de adder. Hier staan ze toch even bij elkaar, om te vergelijken.

gladde slang

- ronde pupil
- elke schub is glad
- rugvlekken
- donkere band 'door het oog' (van neus tot nek)

adder

- kattenoog
- elke schub heeft een richeltje
- zigzag op de rug
- strenge blik door 'wenkbrauw'
- stoere kaak

*

Adders zoeken

Het is niet makkelijk om een adder te zien te krijgen, maar het is de moeite waard. Adders zoek je niet onder het gras, maar op de hei. Goede plekken zijn de Veluwe, Drenthe, Zuidoost-Friesland, Noord-Overijssel en het natuurgebied de Meinweg in Limburg. In België kun je ze zien in de westelijke Ardennen en in de Antwerpse Kempen. 's Winters maak je weinig kans, maar tussen maart en oktober kan het. Op een mooie ochtend liggen ze graag te zonnen, soms midden op een pad.

*

Hei en veen

Adders houden vooral van de hei –liefst als die een beetje vochtig is. Hoogveen vinden ze ook fijn, maar dat is er niet veel meer. Van reizen houden ze niet. Elke adder heeft zijn eigen jachtgebied en kent daar de weg.

*

Slaapzaal

In de winter wordt het lichaam van de adder koud, maar een klein beetje warmte geeft hij altijd wel af. Daarom overwinteren adders graag bij elkaar. Gezellig in elkaar gekronkeld in een oud

konijnenhol of zo. Mannen en vrouwen door elkaar. Maar geen seks, want daar komt heel wat meer bij kijken. Op zijn minst een warm lijf.

*

Slechte naam

Slangen hebben al eeuwen een slechte naam. Adders in het bijzonder. Al in de Bijbel worden foute mensen uitgemaakt voor 'adderengebroad'. Ook voor 'een addertje onder het gras' moet je oppassen. Tot bij Harry Potter (Zwadderich) gaat dat door...

*

Staart

Waar zit de staart van een slang? Ja, achteraan. Maar waar begint dat ding? Dat zie je het beste aan de onderkant. Op de buik zit één rij brede schubben. Volg je die naar achteren, dan wordt het een dubbele rij. Die begint direct achter het poepgat, maar dat is lastig te zien. In ieder geval is dat de staart. Een addersstaart is kort in vergelijking met andere slangenstaarten. Het is maar dat je het weet.

**

Over elke schub loopt een richel, zoals de middennerf van een boomblad.

Jonge adders vervellen vaker dan oude.

In Finland zijn ooit 800 overwinterende adders in één hol gevonden.

Een gevecht tussen twee verliefde addermannen lijkt op een dans. Het is een van de mooiste shows die je in de natuur kunt zien.

Zoals gebruikelijk bij slangen is de gemiddelde adderman een stuk kleiner dan de vrouw.

De peuter Ditmar Koetsier overleed op 24 juli 1946 aan een adderbeet. Ze was daarmee het laatste dodelijke slachtoffer in Nederland.

De ogen vervellen mee. De adder heeft zijn ogen altijd open, dus af en toe een nieuw setje contactlenzen kan hij goed gebruiken.
